

445 GW<sub>ac</sub> gücündə Biləsuvar günəş  
fotoelektrik stansiyası layihəsi  
Azərbaycan

Ətraf mühitə və sosial  
sahəyə təsirlərin  
qiymətləndirilməsi – **1-ci**  
**Cild: Qeyri-texniki Xülasə**



Oktyabr 2024

## SƏNƏD HAQQINDA MƏLUMAT

LAYİHƏNİN ADI	445 GW <sub>ac</sub> gücündə Biləsuvar günəş fotoelektrik stansiyası layihəsi
5C LAYİHƏ NÖMRƏSİ	2305/007
SƏNƏDİN ADI	Ətraf mühitə və sosial sahəyə təsirlərin qiymətləndirilməsi – Cild 1: Qeyri- texniki Xülasə
SİFARİŞÇİ	Abu Dhabi Future Energy Company PJSC – Masdar SOCAR Green LLC
5C LAYİHƏ MENECERİ	Barney Chesher
5C LAYİHƏ DİREKTORU	Ken Wade

## SƏNƏD DÖVRİYYƏSİNİN İDARƏ OLUNMASI

VARIANT	VARIANT TARİXİ	Təsviri	Müəllif	Təhlilçi	Təsdiq EDƏN ŞƏXS
1.0	29/07/2024	Sifarişçinin şərtləri üçün ilkin variant	BC, BK, UR	BC BK	MKB
2.0	01/08/2024	Sifarişçinin şərtlərinə uyğun olaraq yenidən işlənmişdir	BC, BK, UR	BC BK	MKB
3.0	09/09/2024	Kreditorun şərtlərinə uyğun olaraq yenidən işlənmişdir	BC, BK, UR	BC BK	MKB
4.0	09/10/2024	Yenidən işlənmişdir	BC, BK, UR	BC BK	MKB



1	Maliyyə kapitalı	Yerindən, çatdırılma üsulundan və ya funksiyasından asılı olmayaraq, bütün təşkilatlar məhsul və ya xidmətlərini uzunmüddətli perspektivdə təmin etmək üçün <i>Dayanıqlı İnkişafın 5C prinsipindən</i> asılıdırlar.
2	Sosial kapital	
3	Təbii kapital	
4	Sənaye kapitalı	Dayanıqlılıq "5 Kapital" (5Cs) ilə əldə olunan hər şeyin əsasını təşkil edir. Harada işləməyimizdən asılı olmayaraq, müştərilərimizə bu kapital aktivlərini qorumaq və yaxşılaşdırmaq üçün vasitələr təmin etməyə çalışırıq.
5	İnsan kapitalı	

## MƏSULİYYƏTDƏN İMTİNA

"5 Capitals" bu sənədin hər hansı digər tərəf və ya hər hansı digər məqsəd üçün istifadə oluna biləcəyinin nəticələrinə görə məsuliyyət daşımır.  
Bu sənəddə məxfi məlumatlar və patentləşdirilmiş əqli mülkiyyət vardır. Onu sifariş edən tərəfin razılığı olmadan digər tərəflərə göstərilməməlidir.

Bu sənəd sifariş verən tərəf üçün və yalnız yuxarıdakı layihə ilə əlaqəli xüsusi məqsədlər üçün hazırlanmışdır. Başqa heç bir tərəf ona istinad etməməli və ya başqa məqsədlər üçün istifadə etməməlidir.

# MÜNDƏRİCAT

1	BU NƏ LAYİHƏSİDİR? _____	1
1.1	Layihə İcmalı _____	1
1.2	Layihə haqqında əsas məlumatlar _____	2
1.3	Layihənin təsviri _____	2
1.4	Şəbəkəyə qoşulma _____	6
1.4.1	Xülasə, məsuliyyətlər və qiymətləndirmə statusu _____	6
1.4.2	Əsas risklər _____	7
1.5	Layihənin icra mərhələləri _____	7
2	LAYİHƏ HARADA YERLƏŞİR? _____	8
3	HAZIRKI VƏZİYYƏT NECƏDİR? _____	11
3.1	Sosial _____	14
3.2	Ekologiya _____	15
3.3	Digər Ətraf Mühit Aspektləri (Hava, Səs-küy, Torpaq, Su) _____	16
4	ƏSAS FAYDALAR NƏLƏRDİR? _____	17
5	HANSI MƏNFI TƏSİRLƏR VƏ YA QEYRİ-MÜƏYYƏNLİKLƏR MÖVCUDDUR VƏ ONLARI NECƏ ARADAN QALDIRMAQ OLAR? _____	19
6	ƏTRAF MÜHİT VƏ SOSIAL İDARƏETMƏ VƏ MONİTORİNG _____	23
7	MARAQLI TƏRƏFLƏRİN CƏLB OLUNMASI _____	24
	ƏLAVƏ A – LAYİHƏNİN MƏSUL ŞƏXSLƏRİNİN ƏLAQƏ MƏLUMATLARI _____	25

# 1 BU NƏ LAYİHƏSİDİR?

## 1.1 Layihə İcmalı

2024-cü ilin noyabrında BMT-nin İqlim Dəyişikliyi Konfransına (COP29) ev sahibliyi edəcək Azərbaycan öz bərpa olunan enerji potensialını artırmağa sadıq olduğunu bəyan etmişdir. Bu təşəbbüs 2050-ci ilə qədər emissiyaları 1990-cı il səviyyələri ilə müqayisədə 40% azaltmaq məqsədi ilə Azərbaycanın yenidən işlənmiş Milli Səviyyədə Müəyyən edilmiş Təhfələrin (NDCs) mühüm hissəsini təşkil edir.

Bərpa olunan enerji, xüsusilə günəş və külək enerjisi bu hədəfə çatmaq üçün mühümdür. Ölkənin Energetika Nazirliyi bərpa olunan enerji potensialının xəritələşdirilməsində, o cümlədən bərpa olunan enerji resursları üzrə "Atlas"ın hazırlanmasında da fəallıq göstərmişdir. "Elektrik Enerjisi İstehsalında Bərpa Olunan Enerji Mənbələrindən İstifadə haqqında Qanun" (may 2021-ci il) bərpa olunan enerji layihələri üçün çərçivə sənəd kimi çıxış edir, bərpa olunan enerji mənbələrindən istehsal olunan elektrik enerjisinə zəmanətli tariflər, enerji verilişində prioritet və layihə tərtibatçıları üçün uzunmüddətli torpaq icarəsi kimi tədbirləri ehtiva edir. Ölkə 2030-cu ilə qədər bərpa olunan enerji potensialını 30%-ə çatdırmaq və "yaşıl" enerji sahəsində lider olmaq üçün mövcud enerji sistemini şaxələndirmək niyyətindədir.

2022-ci ilin iyun ayında "Masdar" şirkəti Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyi ilə müxtəlif texnologiyalar üzrə ümumi gücü 10 GW<sub>ac</sub> olan bərpa olunan enerji mənbələrindən ikitərəfli istifadəyə dair proqramın işlənilib hazırlanması barədə sazişlər imzalamışdır.

Daha sonra "Masdar" quruda külək və günəş enerjisi layihələri, həmçinin ümumi gücü 4 GW<sub>ac</sub> olan inteqrasiya olunmuş dənizdə külək və ekoloji cəhətdən "yaşıl" hidrogen layihələri ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti (SOCAR) ilə birgə işlənmə haqqında sazişlər imzalamışdır.

Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyi və "Masdar" şirkəti ilkin mərhələdə 2 GW<sub>ac</sub> gücü ilə başlamaqla Azərbaycan Respublikasında 4 GW<sub>ac</sub> gücündə günəş fotoelektrik (PV) və quruda külək enerjisi layihələrinin qiymətləndirilməsi, işlənilib hazırlanması və icrası haqqında saziş imzalamışlar.

Günəş fotoelektrik stansiyası massivi, yarımstansiya və giriş yolundan ibarət olmaqla (Layihə), Biləsuvar da günəş fotoelektrik elektrik stansiyası (Layihə) birinci fazanı təşkil edən üç layihədən biridir və bu hesabat həmin layihəyə həsr olunmuşdur.

2023-cü il oktyabrın 26-da "Masdar" şirkəti və Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyi arasında Layihə üzrə investisiya sazişi imzalanmışdır. Layihə Azərbaycanın 2025-ci il və sonrakı illərdə bərpa olunan mənbələrini elektrik enerjisinin istehsal strukturuna daxil etmək məqsədinə töhfə verəcək.

## SƏNƏDİN TƏTBİQ SAHƏSİ

“5 Capitals Environmental and Management Consulting” (“5 Capitals”), ətraf mühitə və sosial təsirin qiymətləndirilməsinə dair sənədlər paketi də daxil olmaqla (ƏMSTQ), “Masdar” tərəfindən Layihənin işlənilib hazırlanması prosesində müəyyən ətraf mühit və sosial tədqiqatlar aparmaq məqsədilə cəlb edilmişdir.

Bu sənəd Layihənin ƏMSTQ-nin Qeyri-Texniki Xülasəsidir (1-ci Cild).

## 1.2 Layihə haqqında əsas məlumatlar

### Cədvəl 1-1 Layihə haqqında əsas məlumatlar

<b>LAYİHƏNİN ADI</b>	445 GW <sub>ac</sub> gücündə Biləsuvar günəş fotoelektrik stansiyası layihəsi
<b>LAYİHƏ ŞİRKƏTİ</b>	“Masdar” və “SOCAR Green LLC”
<b>EPC PODRATÇISI</b>	“North West Electric Power Design Institute”, “China Energy Group”-un tərkibinə daxildir
<b>O&amp;M ŞİRKƏTİ</b>	“Masdar Specialized Technical Services” (“MSTS”)
<b>“MASDAR”-IN NÜMAYƏNDƏSİ</b>	Murad Sədixov “Abu Dhabi Future Energy Company PJSC” – “Masdar” Bakı, Azərbaycan
<b>SOCAR-IN IN NÜMAYƏNDƏLƏRİ</b>	Elmir Musayev və Alış Ləmbəranskiy “SOCAR Green LLC” Bakı, Azərbaycan
<b>ƏMSTQ MƏSLƏHƏTÇİSİ</b>	5 Capitals Environmental and Management Consulting (“5 Capitals”) Poçt Qutusu: 119899, Dubay, BƏƏ Tel: +971 (0) 4 343 5955, Faks: +971 (0) 4 343 9366 <a href="http://www.5capitals.com">www.5capitals.com</a>

## 1.3 Layihənin təsviri

### QISA XÜLASƏ

Layihə N-tipli bi-fasial PV modullarından istifadə edən 445 MVt gücündə fotoelektrik stansiyası ilə bağlıdır. Fotoelektrik modullar şərqdən qərbə doğru hərəkətliyi (bir ox boyunca) izləyən və günəş şüalarını tutmaq üçün ən səmərəli düzülüşü təmin edəcək şəkildə yerləşdiriləcək yerüstü dayaqlara quraşdırılacaq. Montaj konstruksiyaları torpağın altındakı dayaz təməllərə bərkidiləcək. Layihənin təfərrüatlarına dair ümumi xülasə aşağıdakı cədvəldə verilmişdir.

### Cədvəl 1-2 Layihənin təfərrüatları

PARAMETR	TƏFƏRRÜATLAR
Sabit cərəyan gücü	Təqribən 580 MWp

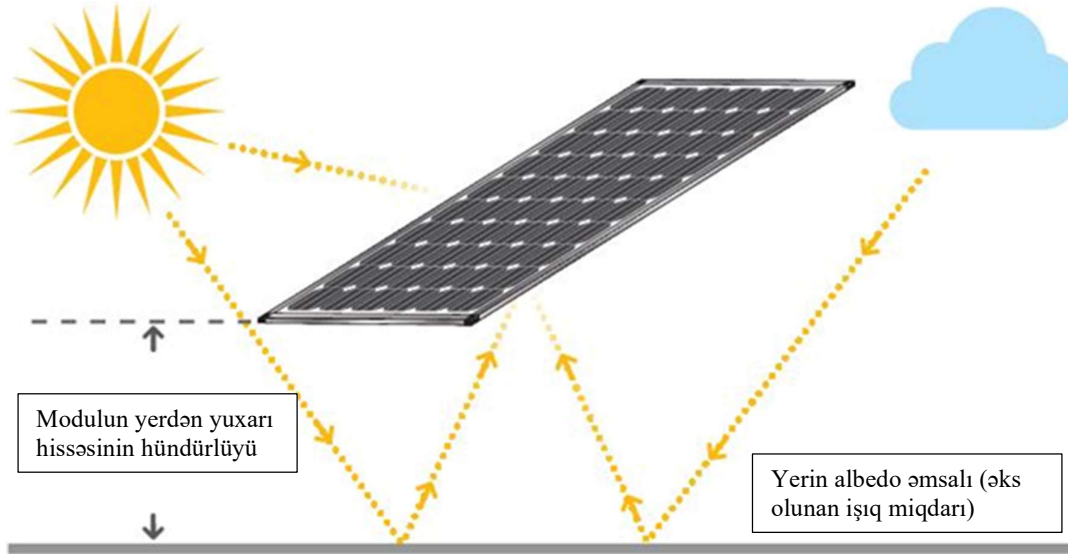
PARAMETR	TƏFƏRRÜATLAR
Modul tipi	N-tipli bi-fasial modul
İnvertor tipi	Yüksək voltlu və ya mərkəzləşmiş invertor
Montaj konstruksiyasının tipi	Biroxlu, Şərq-Qərb (E-W) izləyicili. İzləmə diapazonu -55° - +55° və ya daha yüksək
Qoşulma nöqtəsində qeyri-sabit cərəyanın maksimum ötürülmə gücü	445 MW
Ərazi əhatə etmə əmsali	20% – 30%
Qoşulma gərginliyi	330 kV
Şəbəkə uyğunluğu	Azərbaycan Respublikasının elektrik şəbəkələrinin mühafizə qaydalarına əsasən
Layihənin istismar müddəti	30 il

#### LAYİHƏNİN KOMPONENTLƏRİ

Layihə aşağıdakı əsas komponentlərdən ibarət olacaq:

- Fotoelektrik (PV) modullar
- İnvertorlar
- Montaj konstruksiyaları
- Aşağı gərginlik (LV)/orta gərginlik (MV) transformatorları
- Fotoelektrik yarımstansiya, o cümlədən güc transformatoru və paylayıcı qurğular
- Mülki infrastruktur (yollar, hasarlar, lazım olduqda drenaj və s.)
- Kabellər, mühafizə, SCADA sistemi və s. kimi digər avadanlıq elementləri.

Aşağıdakı şəkillərdə, müvafiq olaraq, bi-fasial fotoelektrik (PV) texnologiya və nümunə layihə sxemi verilmişdir.



### Şəkil 1-1 Bi-fasial texnologiya

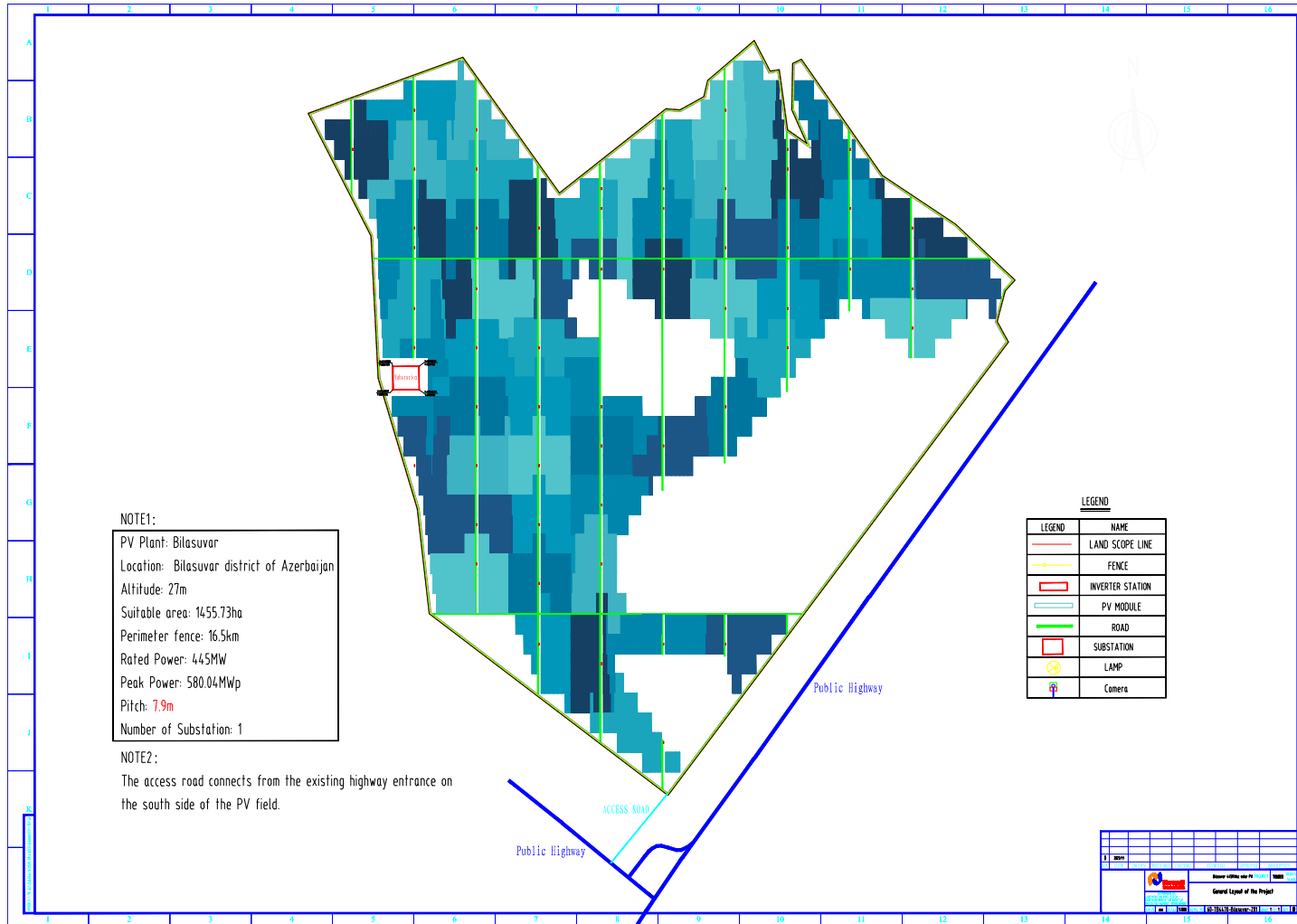
#### XİDMƏTİ YOL

Sahəyə təklif olunan giriş yolu təqribən 600 m uzunluğunda olacaq və Sahənin cənubundakı mövcud ictimai avtomobil yoluna birləşdiriləcəkdir.

#### İNDİKATİV SXEM

Layihənin indikativ sxemi aşağıdakı şəkildə verilmişdir. Göründüyü kimi, sxemin aşağıdakı detalları vardır:

- Layihə sxemindən cənubda yerləşən, eni 6 m olan giriş yolu;
- Sahənin əhəmiyyətli bir hissəsi işlənmiş qalacaq, işlənmiş torpağın son hüdudları ətraflı layihələndirmə zamanı təsdiq ediləcək; və
- Sahənin qərbində yarımstansiya.



**Şəkil 1-2 İndikativ Layihə Sxemi**



## 1.4 Şəbəkəyə qoşulma

### 1.4.1 Xülasə, məsuliyyətlər və qiymətləndirmə statusu

Şəbəkəyə qoşulma "Nəvahi" yarımstansiyasına 90 km uzunluğunda 330 kV-luq qoşa dövrəli xətt vasitəsilə həyata keçiriləcək. Xətt şimala istiqamətlənmişdir və Şirvan Milli Parkının şimal-qərbindən keçir.

Şəbəkənin gücləndirilməsi, o cümlədən ötürücü xətlərin çəkilməsi və istismara verilməsi, yarımstansiyaların tikintisi və gücləndirilməsi, SCADA-nın modernləşdirilməsi, idarəetmə sistemləri və enerjisi saxlayıcı akkumulyatora investisiyalar Dünya Bankı və Azərbaycan Hökuməti tərəfindən müxtəlif aktivləri maliyyələşdirən təşkilatlarla birgə maliyyələşdirilir. Dünya Bankı Layihəni Azərbaycanda Bərpa Olunan Enerji Mənbələrinin Genişləndirilməsi Layihəsi (AZURE) adlandırır və Ətraf Mühit və Sosial Sahədə Qiymətləndirmə İcmalı<sup>1</sup> və Ətraf Mühit və Sosial Sahədə Öhdəlik Planı<sup>2</sup> 2024-cü il avqustun sonunda dərc edilmişdir. Bankə və Biləsuvar günəş fotoelektrik stansiyaları üçün elektrik verilişi xətlərinin 2026-cı ilin aprel ayına kimi istifadəyə verilməsi planlaşdırılır.

Azərbaycan Hökuməti hal-hazırda Layihəni "Nəvahi" yarımstansiyasına birləşdirən elektrik verilişi xəttini çəksə də, öhdəlik planı və bununla bağlı təsirlərin azaldılması və monitorinqi tədbirləri Dünya Bankı ilə razılaşdırılacaq və Dünya Bankının ətraf mühit və sosial standartlarına uyğun olmalıdır. Buna görə də, Dünya Bankı elektrik verilişi xətlərin çəkilməsi və layihələndirilməsində hər hansı boşluqların olub-olmadığına nəzarət etməyə və öz tələblərinə uyğunluğu təmin etməyə davam edir.

Həm "Azərenerji", həm də Dünya Bankı şəbəkənin modernləşdirilmə layihəsi ilə bağlı öhdələrinə düşən hissələrdə ƏMSTQ aparmaq üçün ətraf mühit və sosial məsələlər üzrə məsləhətçiləri cəlb etmişlər. "Azərenerji" ASC-nin sifarişi ilə həyata keçirilən və Layihəni "Nəvahi" yarımstansiyasına birləşdirəcək 330 kV-luq elektrik verilişi xəttini əhatə edən ƏMSTQ Azərbaycan Elmi-Tədqiqat və Layihə-Axtarış Energetika İnstitutu tərəfindən hazırlanır (Qiymətləndirmə Hesabatı 2024-cü il avqustunda təqdim edilmişdir).

Dünya Bankının maliyyə vəsaitindən həmçinin enerji sisteminin gücləndirilməsi və səmərəliliyinin artırılması, eləcə də Layihənin həyata keçirilməsinə və potensialın artırılmasına dəstək məqsədilə istifadə olunacaq. Azərbaycan Hökuməti və Dünya Bankı tərəfindən maliyyələşdirilən inşaat işləri paralel olaraq aparılacaq və 330 kV-luq elektrik verilişi xətlərinin çəkilməsinin tezliklə başa çatdırılması prioritet məsələ hesab ediləcək.

<sup>1</sup> <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099082824173027860/p50520815b0cda0961a0bb17294c1dff0e0>

<sup>2</sup> <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099082824173040751/p5052081e30efe091b02b159a8759b9abc>

9 avqust 2024-cü il tarixində Energetika Nazirliyinin nümayəndələri, "Azərenerji" ASC adından ƏMSTQ hazırlayan məsləhətçilər, potensial layihə kreditorları və kreditorların ətraf mühit və sosial məsələlər üzrə məsləhətçisi ilə görüş keçirilmişdir. Həmin görüşdə "Azərenerji" adından ƏMSTQ-ni hazırlayan məsləhətçilər ƏMSTQ-nin statusunu, ƏMSTQ-yə hansı araşdırmaların daxil edildiyini və növbəti addımları müzakirə etmişlər. ƏMSTQ-nin 2024-cü ilin sentyabrında ETSN-ə təqdim edilməsi planlaşdırılır.

### 1.4.2 Əsas risklər

Xətt marşrutunun təhlili və mövcud layihə məlumatları əsasında xəttin çəkilişi ilə bağlı əsas risklərə aşağıdakılar daxildir:

- Bəzğəklərin qışlayan populyasiyaları da daxil olmaqla mühüm və əhəmiyyətli biomüxtəliflik dəyərlərinə malik olan, Beynəlxalq Təbiəti Mühafizə İttifaqının (IUCN) II Kateqoriyasına uyğun olaraq qanunla mühafizə olunan ərazidə (xüsusilə Şirvan Milli Parkına ən yaxın ərazidə) avifauna ilə toqquşma potensialı. Narahatlıq doğuran digər növlərə qıvrımləlek qutan, Xəzər qağayı, kiçik qarabatdaq, iri qarabatdaq və ərsindimdik daxildir. "Azərenerji"nin Layihənin Qiymətləndirmə Hesabatında xətləri daha aydın etmək və toqquşma riskini azaltmaq üçün uçarkən quşları yayındıran cihazların quraşdırılması nəzərdə tutulur.
- Elektrik xəttinin çəkilişi üçün hazırda istifadədə olan torpaq tələb olunarsa, torpaqların satın alınması. Qiymətləndirmə Hesabatında qeyd olunur ki, "həm daimi, həm də müvəqqəti olaraq bütün torpaq satınalmaları Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə və beynəlxalq tələblərə (*WB ESS 5*) uyğun olaraq həyata keçiriləcək" (*Dünya Bankının Ətraf Mühit və Sosial Standartı 5 (WB ESS 5)*). Bundan əlavə, 9 avqust 2024-cü il tarixli görüşdən sonra Layihənin təsirinə məruz qalan şəxslərin siyahısı təqdim edilmişdir.

Təhlil edilmiş digər təsirlərə aşağıdakılar daxildir:

- Tikinti mərhələsində kumulyativ hava və səs-küy təsirləri;
- Landşaft və vizual təsirlər (kumulyativ təsirlər daxil olmaqla);
- Arxeologiya və mədəni irs; və
- Elektromaqnit sahələrinin (EMF) təsiri və elektrik cərəyanı vurma/yanma riski.

Bu təsirlər ƏMSTQ-nin 2-ci Cildinin müvafiq fəsillərində müzakirə olunur.

## 1.5 Layihənin icra mərhələləri

### Cədvəl 1-3 Layihənin icra mərhələləri

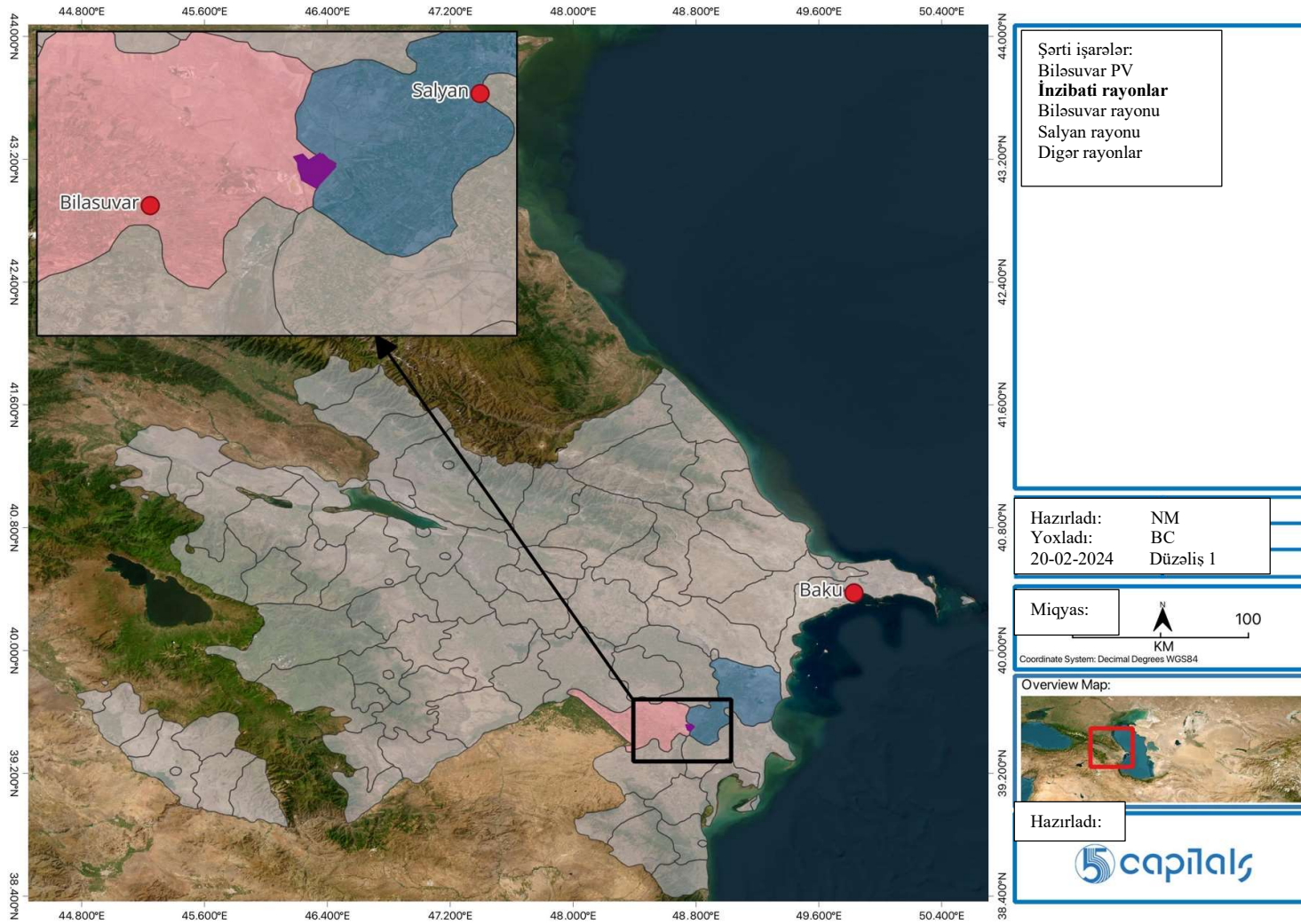
İCRA MƏRHƏLƏSİ	MÜƏYYƏN EDİLMİŞ TARİX
PPA imzalanması	İyun 2024
Sahənin təhvil-təslimi	1 noyabr 2024
Mobilizasiya	1-ci Rüb, 2025
Əsas tikinti işlərinin başlanması	2-ci Rüb, 2025
Kommersiya istismar tarixi	Yanvar 2027

## 2 LAYİHƏ HARADA YERLƏŞİR?

Layihə Bakıdan təxminən 140 km cənubda, Azərbaycanın Şirvan-Salyan regionunun Biləsuvar rayonunda yerləşir.

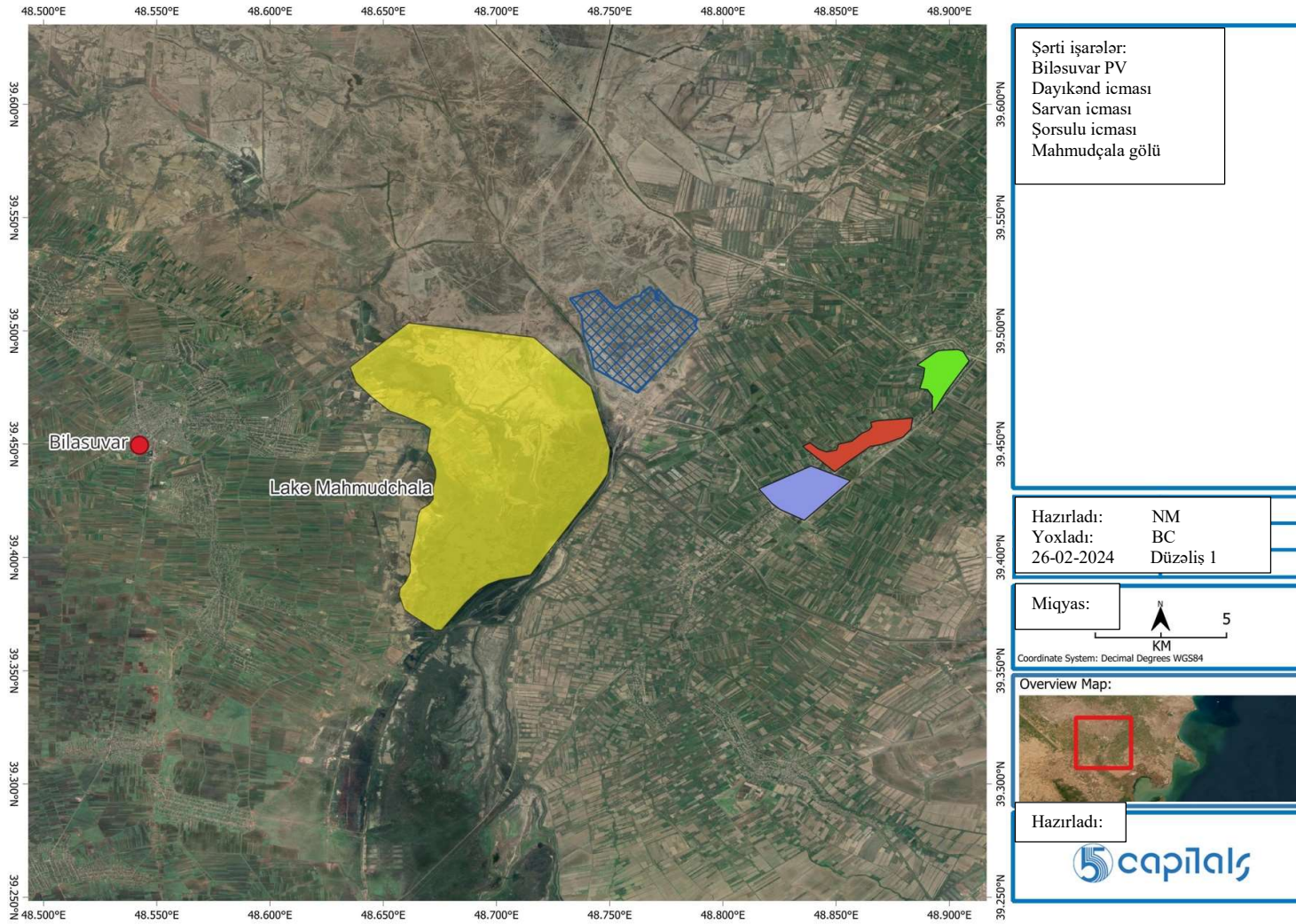
Biləsuvarın inzibati mərkəzi və rayonun əsas yaşayış məntəqələri Layihə ərazisindən 11 km uzaqlıqdadır. Ən yaxın yaşayış məntəqələri: Şorsulu, Dayıkənd və Sarvan Layihə sahəsindən şimal-şərqdə, təxminən 7 km məsafədə yerləşir. Layihənin yaxınlığında, onun qərb sərhədində kanal və bəzi yerlərdə yol ilə ayrılan mühüm ornitoloji ərazi "Mahmudçala gölü" yerləşir.

Şəkil 2-1 Layihənin Azərbaycandakı, Şəkil 2-2 isə Layihənin regional yerləşməsinə göstərir.



**Şəkil 2-1 Layihənin Milli Konteksti**





**Şəkil 2-2 Layihənin Lokal Konteksti**

## 3 HAZIRKI VƏZİYYƏT NECƏDİR?

### TORPAQ MÜLKİYYƏTİ

Layihə ərazisindəki torpaq sahəsi Biləsuvar Rayon İcra Hakimiyyətinin balansında olan 1454 hektar kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaq sahəsindən ibarətdir. Layihənin icrasını təmin etmək üçün icra hakimiyyəti həmin torpağı Azərbaycan Respublikasının Energetika Nazirliyinin balansına verəcək. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2024-cü il 16 aprel tarixli 212 nömrəli qərarına əsasən, həmin torpaqlar (1454 hektar) Biləsuvar Fotelektrik Günəş Elektrik Stansiyası layihəsi üçün ayrılmışdır. Ayrılan kənd təsərrüfatı təyinatlı torpaqlar Energetika Nazirliyinin mülkiyyətində olan "bərpa olunan enerji torpaq" kateqoriyasına aid ediləcək.

### TORPAQ İSTİFADƏSİ VƏ SAHƏNİN VƏZİYYƏTİ

Nəzərdə tutulan Layihə üçün ayrılmış torpaq qış örüşü kimi istifadə olunan qısa boylu kol bitkiləri ilə örtülmüş yarım səhra ərazisidir.

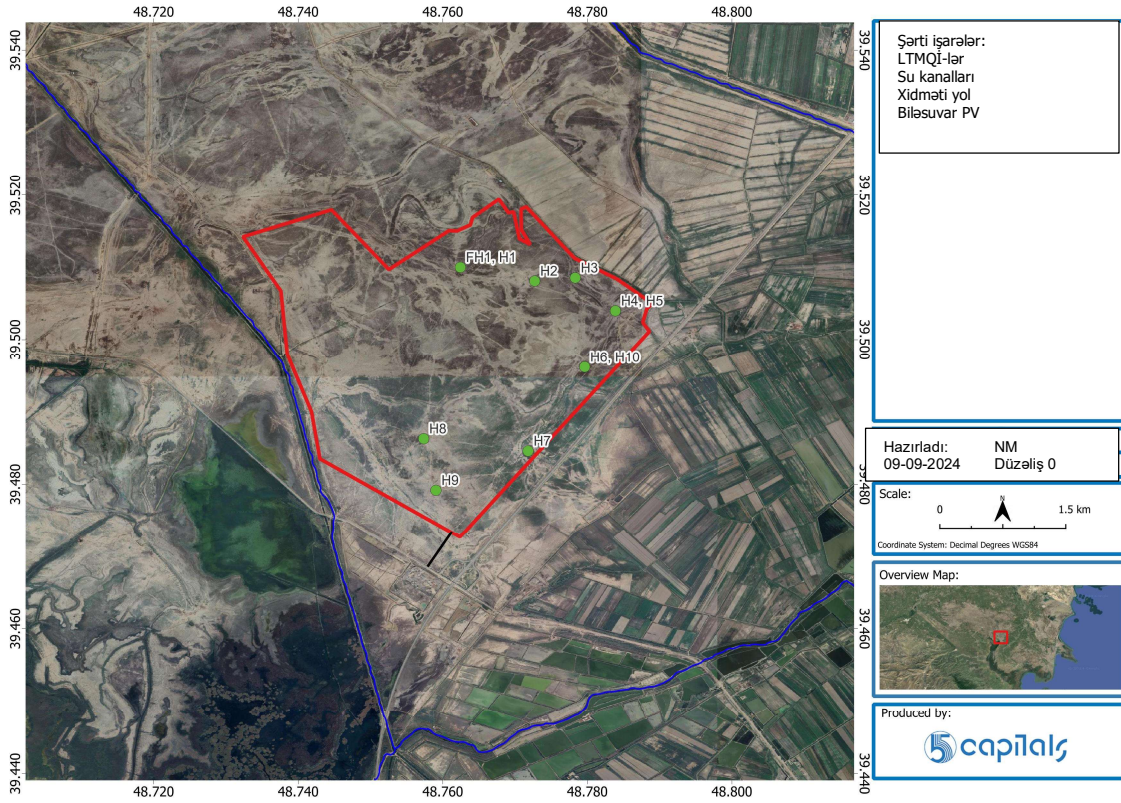
Layihə hüdudları daxilində səkkiz qeyri-formal yaşayış məntəqəsi vardır, onlardan altısı ərazidə olduqları müddətdə maldarlar tərəfindən qışda istifadə olunur, biri daimi yaşayış məqsədləri üçün istifadə olunur, biri isə istifadə olunmur.

ƏMSTQ və Köçürmə Fəaliyyət Planı (RAP) üzrə məsləhətləşmələrin nəticələrinə əsasən, ərazidə aşağıdakı torpaq istifadəçiləri müəyyən edilmişdir:

- Bir nəfər rəsmi torpaq istifadəçisi;
- Qanuni icarə müqaviləsi olmayan on qeyri-formal torpaq istifadəçisi. Onların arasında doqquz çoban və bir muzzdlu işçi var ki, onların da mal-qarası vardır.
  - Bu torpaq istifadəçilərinin ailə üzvləri də heyvandarlıq işlərində onlara dəstək olurlar. Qeyd edək ki, bu ailə üzvlərindən heç biri maaş almır və ailədə əsas gəlir mənbəyi kimi maldarlıqla məşğul olurlar.
- İki qeyri-formal işçi (onlardan biri həm də qeyri-formal torpaq istifadəçisidir, ona əmək haqqı əvəzinə özünün və qardaşının mal-qarasını otarmağa icazə verilir. Digər işçi maaş alır).

Sahə daxilində tikililərin yeri aşağıdakı şəkildə göstərilmişdir.





### Şəkil 3-1 Tikililərin yerləri

Daha ətraflı məlumat üçün, Köçürmə Fəaliyyət Planına (RAP) istinad edin.

Sahənin fotosəkilləri aşağıdakı şəkillərdə təqdim olunur.





**Şəkil 3-2 Sahənin ümumi vəziyyəti və mövcud tikililər**

#### **SAHƏNİN ƏTRAFI**

Layihənin ətrafındakı ərazilər əsasən kənd təsərrüfatı sahələri kimi xarakterizə olunur. Layihənin şimalından (sahədən təqribən 3,2 km aralıda) Muğan-Salyan kanalı keçir. Layihəyə birbaşa bitişik olan Mahmudqala Təbiət Qoruğu (təxminən 500 m məsafədə), avifaunası və müvafiq ovçuluq təcrübələri ilə tanınan böyük göldür. 2023-cü ilin avqustunda və 2024-cü ilin avqustunda əraziyə səfərlər zamanı Layihənin cənubunda daş doğrama qurğusu da daxil olmaqla, davam edən tikinti fəaliyyətləri (Layihə ilə əlaqəli olmayan) müşahidə edilmişdir. Bu sənəd hazırlanarkən, Layihənin cənubunda, Salyanı Biləsuvarla birləşdirən M-3 avtomobil yolu iki zolaqdan dörd zolağa genişləndirilirdi, tikintinin noyabr ayında COP29-a qədər başa çatdırılması planlaşdırılır.

Layihə sahəsinin ətrafındakı ərazilər otlaq kimi istifadə olunur və Biləsuvar Rayon İcra Hakimiyyəti tərəfindən fiziki şəxslərə icarəyə verilir. Layihə hüduqlarının bilavasitə yaxınlığında beş tikili vardır.

Layihə ərazisindən kənarında tikililərdən istifadə edən çobanlarla məsləhətləşmələr zamanı məlum olmuşdur ki, onların icarəyə götürdüyü torpaqlar layihənin hüduqları ilə üst-üstə düşür. Bundan əlavə, həmin çobanlar icarəyə götürdükleri torpaqlar onların öyrüş ehtiyaclarını kifayət qədər ödədiyindən layihə ərazisində mal-qaralarını otarmırlar.



ƏMSTQ və Köçürmə Fəaliyyət Planı çərçivəsində aparılan araşdırmalar göstərmişdir ki, Layihə torpaqlarından yerli əhalinin digər mövsümi və ya qeyri-formal torpaq istifadəçiləri əsasən ərazinin nisbi təcrid vəziyyətində olunması səbəbindən istifadə etmirlər.

### 3.1 Sosial

Layihə sahəsinin şimal-şərq tərəfində üç yaşayış məntəqəsi yerləşir: Şorsulu, Dayıkənd və Sarvan. Məsafə uzaq olduğu üçün, onlara təsirlər gözlənilmir. Layihə rayonunun mövcud vəziyyəti ilə bağlı ikinci dərəcəli məlumatlar Biləsuvar Rayon İcra Hakimiyyətindən alınmışdır. Bu məlumatlara rayon əhalisinin demografiyası, məşğulluğu, iqtisadiyyatı, milli tərkibi haqqında, habelə mədəni irs haqqında məlumatlar daxildir.

#### LAYİHƏNİN TƏSİRİNƏ MƏRUZ QALAN ŞƏXSLƏR

Köçürülmə Fəaliyyət Planı (RAP) ilə bağlı ilkin araşdırmaların və məsləhətləşmələrin ilkin layihəsinin nəticələrinə əsasən, təklif olunan layihə sahəsində torpaq istifadəçiləri aşağıdakı kimi təsnif edilə bilər:

- Rəsmi torpaq istifadəçiləri: FH1 saytdan istifadə edən yeganə rəsmi torpaq istifadəçisidir.
- Qeyri-rəsmi torpaq istifadəçiləri: Qanuni icarə müqaviləsi olmadan ərazidə ya heyvan otaran və ya tikililərdən istifadə edən 10 maldar var. Onlardan 9-u maldar, 1-i isə özü də mal-qara sahibi olan işçidir (H10/W1).
- Qeyri-rəsmi işçilər: 2 qeyri-rəsmi işçi vardır.
  - W1/H10 H6-nın işçisidir, lakin maaş almaq əvəzinə ona öz mal-qarasını və H1 qardaşının mal-qarasını otarmağa icazə verilir (H6-nın torpağında).
  - W2 H7-nin işçisidir və heç bir mal-qara sahibi deyil. Ona maaş verilir.
- Təsirə məruz qalmış maldarların və işçilərin ailə üzvləri, o cümlədən qadınlar, uşaqlar, gənclər, qocalar və digərləri. Onlar 62 nəfər LTMQİ kimi müəyyən edilmişdir.
  - 62 nəfərdən 11-i layihə sahəsində heyvandarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsinə birbaşa dəstək verir.

Yuxarıda göstərilənlərə əsasən, layihədə təsirə məruz qalan şəxslərin ümumi sayı 74 nəfərdir. Onlardan 30-u qadın, 44-ü isə kişidir.

#### Hava enerji verilişi xətləri

Enerji verilişi xətti marşrutu boyunca torpaqların mülkiyyəti və istifadəsi müəyyən edilmiş və enerji verilişi xətləri ilə bağlı Qiymətləndirmə Hesabatında təqdim edilmişdir. Müəyyən edilmiş mülkiyyət və torpaqdan istifadə ƏMSSTQ 2-ci Cildində və Yaşayış Vəsaitələrinin Bərpa Planında (LRP) təqdim olunur.

## 3.2 Ekologiya

### Layihə Sahəsi

Layihə ərazisi beynəlxalq səviyyədə tanınmış Mühüm Biomüxtəliflik Əraziləri (KBA), xüsusilə də Mühüm Ornitoloji Ərazi olan Mahmudçala gölündən təxminən 1 km məsafədə yerləşir. Bu Mühüm Ornitoloji Ərazidə (IBA) 14 növ su quşuna, o cümlədən yuvalayan və qışlayan növlərə, eləcə də il boyu ərazidə yaşayan bir neçə növə rast gəlinir. Milli ekspertlər bildirmişlər ki, bu Mühüm Ornitoloji Ərazidə (IBA) yerli sakinlər və turistlər tərəfindən ov etmək halları geniş yayılmışdır.

Sahəyə səfər zamanı aydın olmuşdur ki, Layihə ərazisi ekoloji cəhətdən təcrid olunmuş və nisbətən yaxınlıqda olmasına baxmayaraq, Mühüm Ornitoloji Ərazidən (IBA) istifadə edən əksər quşların ekoloji aspektləri baxımından Mühüm Ornitoloji Ərazidən (IBA) faktiki olaraq ayrıdır. Mühüm Ornitoloji Ərazi (IBA) Mahmudçala gölündən, eləcə də onun cənubunda geniş qamışıqlardan və digər bataqlıqlardan ibarətdir. Mahmudçala gölünün şimal tərəfində, süni su anbarından birbaşa gölün əsas hissəsini yolun şimal tərəfindəki kiçik su anbarından ayıran intensiv hərəkətli, əsas yol keçir.

“BirdLife International” təşkilatının məlumat bazasına əsasən, Mahmudçala gölünə yol Mühüm Ornitoloji Ərazidən (IBA) yalnız bu yoldan cənuba doğru uzanır. Buna görə də, Layihə ərazisinin hüdudları ilə Mühüm Ornitoloji Ərazidən (IBA) arasında ən yaxın məsafə təxminən 530 m-dir. 530 m çox böyük məsafə olmasa da, təsir potensialına gəldikdə, məsafənin özü landşaftdakı yaşayış yerlərinin tərkibi və konfigurasiyası və ekoloji şərait qədər vacib deyil. Bu halda, Layihə ərazisi Mahmudçala gölünün Mühüm Ornitoloji Ərazidə (IBA) məskunlaşan bataqlıq quşlarının əksəriyyəti tərəfindən tez-tez istifadə olunmayan, nisbətən həmcins, kəskin dərəcədə pozulmuş yüksək yaşayış mühitlərindən ibarətdir. Bundan əlavə, Layihə ərazisi Mühüm Ornitoloji Ərazidən (IBA) fiziki olaraq kanal, kol-koslu dağlıq yaşayış mühiti zolağı və 2024-cü ilin mart və avqust aylarında əraziyə səfər zamanı iki zolaqdan dörd zolağa genişləndirilməkdə olan intensiv avtomobil yol ilə ayrılmışdır.

Layihə ərazisinin yaxınlığındakı yaşayış yerlərinin və digər xüsusiyyətlərin bu şəkildə paylanmasını nəzərə alaraq, Layihənin Mahmudçala gölünün Mühüm Ornitoloji Əraziyə (IBA) və ya ondan istifadə edən quş növlərinə əhəmiyyətli təsir göstərməsi ehtimalı azdır. Bunun, ƏMSTQ-nin 2-ci Cildində qeyd olunduğu kimi, aparılmış avifauna tədqiqatları da təsdiqləyir.

Təbii yaşayış mühitinin ilkin öyrənilməsi Google Earth şəkillərini tədqiq etməklə aparılıb. Layihə sahəsinin görüntülərinin nəzərdən keçirilməsinə əsasən, belə bir təəssürat yaranır ki, ərazidə təbii yaşayış mühiti azdır və ya heç yoxdur. Sahəyə səfərlər zamanı müşahidələr, yerlərdə müzakirələr və ekoloji sorğulardan belə nəticəyə gəlmək olar ki, Layihə ərazisi tamamilə dəyişdirilmiş yaşayış mühitindən ibarətdir.

İlkin tədqiqatlar zamanı müəyyən edilmiş yüksək qorunma statusuna malik yeganə növlər safsar (IUCN VU, Azərbaycan DD) və Asiya çılpaqgözüdür (IUCN LC, Azərbaycan EN).

### **HAVA ENERJİ VERİLİŞİ XƏTTİ**

Enerji verilişi xəttinin marşrutu qorunan ərazilərdən, yəni Şirvan Dövlət Təbiət Qoruğu / Şirvan Milli Parkı və Mahmudçala Gölünün Mühüm Aviafauna Ərazisinin yaxınlığından keçir. Bundan əlavə, marşrut köçəri quşların mühüm miqrasiya marşrutu üzərində yerləşir.

### **3.3 Digər Ətraf Mühit Aspektləri (Hava, Səs-küy, Torpaq, Su)**

Ərazidə əhəmiyyətli hava və səs-küy emissiya mənbələri yoxdur, əsas mənbə yaxınlıqdakı magistral yollarda nəqliyyat vasitələrinin istifadəsidir. Torpaq və su nümunələri götürülmüş və təhlil edilmişdir və hər hansı əhəmiyyətli nəticə aşkar edilməmişdir.

## 4 ƏSAS FAYDALAR NƏLƏRDİR?

### **BƏRPA OLUNAN ENERJİ İSTEHSALI**

Layihə ölkənin elektrik enerjisi istehsalında fossil yanacaqlardan asılılığını azaldacaq. Bu təşəbbüs bərpa olunan enerji mənbələrinin elektrik enerjisi istehsalı kompleksinə inteqrasiyası üzrə Azərbaycanın 2025-ci il üzrə Hədəf Baxışına uyğundur. Günəş enerjisindən istifadə etməklə günəş fotoelektrik stansiyası layihəsi Azərbaycanda daha dayanıqlı enerji sisteminin yaradılmasına töhfə verəcək. Bu keçid enerji mənbələrini şaxələndirmək və fossil yanacaq istehlakı ilə bağlı ətraf mühitə təsirləri azaltmaqla milli enerji təhlükəsizliyinə dəstək verir.

Günəş fotoelektrik stansiyası layihəsinin əsas ekoloji faydalarından biri istixana qazları emissiyalarının azaldılmasıdır. Fossil yanacaq ilə işləyən elektrik stansiyaları iqlim dəyişikliyinə və havanın çirklənməsinə səbəb olan karbon qazı və digər zərərli emissiyaların əsas mənbələridir. Günəş panelləri vasitəsilə elektrik enerjisinin istehsalı bu emissiyaları əhəmiyyətli dərəcədə azaldacaq, havanın təmizlənməsinə və ətraf mühitin sağlamlaşdırılmasına kömək edəcək. Bu, indiki məqamda xüsusilə aktualdır, çünki Azərbaycan 2024-cü ilin noyabrında COP29-a ev sahibliyi edəcək və ölkənin qlobal iqlim məqsədlərinə sadiqliyini və iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə səylərini nümayiş etdirəcək.

Sosial baxımdan, Günəş fotoelektrik stansiyası layihə bir sıra üstünlüklər təmin edəcəkdir. Günəş elektrik stansiyalarının layihələndirilməsi və istismarı tikintidən tutmuş istismara və təmirə qədər iş imkanları yaradır, yerli iqtisadiyyatları gücləndirir və bir çox insan üçün dolanışıq təmin edir. Etibarlı və dayanıqlı enerjiyə çıxış həmçinin xüsusilə də elektrik enerjisində çıxışın məhdud və ya etibarsız ola biləcəyi ucqar ərazilərdə icmaların həyat keyfiyyətini yaxşılaşdırma bilər. Sabit və təmiz enerji təhsil, səhiyyə və ümumi sosial-iqtisadi inkişaf perspektivlərini yaxşılaşdırır.

### **LAYİHƏNİN MƏŞĞULLUQ VƏ İQTİSADI İMKANLARI**

Tikinti zamanı əsas iqtisadi təsir, çox güman ki, Layihənin icra qrafikinə diqqət yetirilməklə bu mərhələdə məhdud iş yerlərinin yaradılması olacaq. Layihənin tikinti mərhələsində ixtisasız və ixtisaslı işçilər üçün iş imkanlarının yaranacağı gözlənilir. İnsanların öz ixtisaslarına və Layihə tələblərinə uyğun olaraq Layihə ərazisinə axını ilə əlaqədar sosial-mədəni münaqişə riskini azaltmaq üçün yerli işçilər cəlb olunacaq.

İşə götürüləcək şəxslərin ailələrinə birbaşa nağd pul dəstəyi ilə yanaşı, işçilərə ödənilən pullar həm də multiplikator effekti ilə yerli iqtisadiyyatı stimullaşdıracaq, burada Layihə üzrə qazanılan və yerli olaraq xərclənən pullar yenidən yerli iqtisadiyyatda dövriyyəyə buraxılacaq.

İstismar mərhələsi həm də məşğulluq imkanları yaradacaq, lakin tikinti mərhələsindən fərqli olaraq, daha az iş yerləri olacaq və onların əksəriyyəti ixtisaslı işlər olacaq.

**TƏLİM VƏ İŞ YERİNDƏ TƏLİM VASİTƏSİLƏ BACARIQLARIN ÖTÜRÜLMƏSİ**

Tikinti zamanı iş yerlərinin yaradılmasının birbaşa maddi təsiri ilə yanaşı, Layihə həm də əcnəbi işçilərin tikinti və tikinti işlərinə dəstək bacarıqlarının yerli işçi qüvvəsinə ötürülməsinə kömək edər, əhalinin bacarıqlarının artırılmasına səbəb ola bilər. Bu, işsizlər üçün məşğulluq imkanları açacaq və Layihənin tikinti mərhələsi başa çatdıqdan sonra onların oxşar işlərə düzəlmək ehtimalını artıracaq.

Layihə işləri üçün tələb olunan işçi qüvvəsinin sayı daha kiçik olsa da, işin növü və işlərin yerinə yetirilmə müddətlərinin artırılması bacarıqların daha çox ötürülməsinə imkan yaradır. Yerli kadrların işə götürülməsi və yerli işçilərin insan kapitalına sərmayə qoyulması bu prosesi asanlaşdıracaq və nəticədə yerli iqtisadiyyata faydaları artıracaq.

## 5 HANSI MƏNFİ TƏSİRLƏR VƏ YA QEYRİ-MÜƏYYƏNLİKLƏR MÖVCUDDUR VƏ ONLARI NECƏ ARADAN QALDIRMAQ OLAR?

### **TORPAQDAN İSTİFADƏNİN DƏYİŞDİRİLMƏSİ**

Ərazidən istifadə edənlər Layihə ərazisinə giriş imkanından məhrum olacaqlar. Maldarların və işçilərin verdiyi məlumatlara əsasən belə nəticəyə gəlmək olar ki, daimi olaraq həyat yoldaşı ilə birlikdə layihə ərazisində yaşayan maldardan başqa, onların hamısının layihə ərazisindən kənarında əsas evləri vardır. Hazırda qiymətləndirildiyi kimi, yalnız həmin maldar fiziki yerdəyişməyə, digər maldarlar və işçilər isə yalnız iqtisadi yerdəyişməyə məruz qalacaqlar.

PV elektrik stansiyasının ərazisində torpaqların daimi alınması, layihə ilə əlaqədar torpaqların alınmasna başlanmadan əvvəl otlaq və heyvandarlıq məqsədləri üçün istifadə olunmuş torpaq aktivlərinin itirilməsi ilə nəticələnəcək. Bütövlükdə, iqtisadi cəhətdən yerdəyişməyə məruz qalacaq çobanlar otlaq torpaqlarının 55%-100%-ni itirəcəklər. Layihə ərazisində ümumi təsirə məruz qalmış 12 ev təsərrüfatından yalnız birinin rəsmi icarə müqaviləsi var.

Torpağın alınması, siyahıyaalınma və sosial-iqtisadi məlumatların təfərrüatları, qiymətləndirmə sorğuları, fiziki və iqtisadi yerdəyişmə təsirləri, əlaqədar hüquqlar və büdcələr Köçürülmə Fəaliyyət Planında (RAP) təqdim olunur.

### Məcmu təsirlər

Torpaqdan istifadənin dəyişməsi və torpaqların satın alınmasının tələb olunduğu enerji verilişi xətləri ilə əlaqədar məhdudiyətlərlə bağlı məcmu təsirlər mövcuddur.

“Azərenerji”-nin Qiymətləndirmə Hesabatında bildirilir ki, enerji verilişi xətlərinin dayaqları üçün torpaq sahəsinin satın alınması tələb olunacaq, lakin xətlərin fiziki yerdəyişməsinə ehtiyac olmaya bilər. Xətlərin keçəcəyi torpaq sahələrinin sahəsi dayaqların növündən asılı olaraq 64 m<sup>2</sup> ilə 100 m<sup>2</sup> arasında dəyişəcək.

Hava elektrik xətlərinin keçdiyi torpaqların mülkiyyəti və istifadəsi müəyyən edilmiş və 2-ci Cildə təqdim edilmişdir.

“Azərenerji” AZURE Layihəsi üçün Dünya Bankının Ətraf Mühit və Sosial Çərçivə Sənədinin tələblərinə uyğun olaraq Köçürmə Siyasətinin Çərçivə Sənədi hazırlamış və dərc etmişdir. Çərçivə Sənədi Dünya Bankının prinsip və standartlarına uyğunluğu təmin etmək üçün zəruri olan hər hansı əlavə tədbirləri ehtiva etməklə Azərbaycan Respublikasının mövcud qanunvericilik və normativ bazası ilə uyğunlaşdırılacaq.

## Ekologiya

Layihə ərazisi beynəlxalq səviyyədə tanınmış Mühüm Aviafauna Ərazisi (KBA) olan Mahmudçala Gölündən təxminən 1 km məsafədədir. Sahənin və Mühüm Aviafauna Ərazisinin (KBA) əsas yol ilə ayrılmasını, yaşayış yerlərinin və digər xüsusiyyətlərin Layihə ərazisinin yaxınlığında paylanmasını nəzərə alaraq, Layihənin Mühüm Biomüxtəliflik Ərazisi (IBA) olan Mahmudçala gölünə və ya ondan istifadə edən quş növlərinə əhəmiyyətli təsir göstərməsi ehtimalı azdır.

Layihə hər hansı təbii yaşayış mühitinin itirilməsi ilə səbəb olmayacaq.

İlkin tədqiqatlar zamanı müəyyən edilmiş yüksək qorunma statuslu yeganə növlər Avrasiyanın səhra və göl yaşayış mühitlərində kiçik gəmiricilərlə qidalanan məməli heyvan safsar (IUCN VU, Azərbaycan DD) və Asiya koramalıdır (IUCN LC, Azərbaycan EN).

Adi Tısağa (IUCN VU, Azərbaycan NT) hündür ərazilərdə yaşayan otyeyən tısağa növüdür, Azərbaycanda, xüsusilə də aşağı-orta yüksəkliklərdə geniş yayılmışdır və bu növün məlum yaşayış yerlərindən biri Layihə Ərazisindən 20 km şərqdə yerləşən Şirvan Milli Parkıdır. Bu növə ərazidə rast gəlmək ehtimal olunsada, lakin aparılmış tədqiqatlar zamanı ərazidə adi tısağanın mövcudluğuna dair hər hansı sübut əldə olunmamışdır. Əsas təsir azaldıcı tədbirlərə tikinti işlərindən əvvəl safsar, adi tısağa və Asiya koramalı ilə bağlı araşdırmaların aparılması daxildir. Gələcəkdə həyata keçiriləcək hər hansı təsir azaltma tədbirləri Biomüxtəlifliyin İdarə Edilməsi Planında yer alacaq.

İstismar mərhələsi və fotoelektrik (PV) panellərlə mümkün toqquşmalarla bağlı ƏMSTQ-nin 2-ci Cildində bunun mümkün olmadığını vurğulanır, bununla belə istismar mərhələsində təsadüfi aşkarlanma hallarının monitorinqi proseduru SƏTƏM İdarəetmə Sistemində (HSSE-MS) daxil ediləcək.

### Hava elektrik xətləri ilə toqquşmalar/cərəyan vurma

Hava ötürmə xətlərində istifadə olunan nazik, tünd naqilləri vizual olaraq aşkar etmək çətindir. Bu naqillərlə toqquşma nəticəsində quşların ölüm halları müxtəlif növlər üçün sənədləşdirilmişdir.

Elektrik xətləri ilə əlaqədar, quş naqillərdən biri ilə, ümumiyyətlə, daha az görünən torpaqlama naqili ilə toqquşur. Xüsusilə 20 - 50 m hündürlükdə miqrasiya edən quşlar, gecə uçan quşlar, sürü halında uçan quşlar və/yaxud məhdud manevr qabiliyyətinə malik iri və ağır quşlar risk altındadır.

Qeyd etmək lazımdır ki, bəzəgək xüsusilə enerji verilişi naqilləri ilə toqquşma riski altındadır və bu cür naqillərin bir hissəsi bu növün məlum qışlama yeri olan Şirvan Milli Parkının yaxınlığından keçir. Bundan əlavə, Mahmudçala Gölü Biomüxtəliflik üçün Mühüm Ərazidə (IBA) kiçik ağ vağ, qırmızıbaş dalğıc, ağgöz ördək, qaranaz ibis, kiçik qarabatdaq və ağyanaq susüpürənlərin əhəmiyyətli konsentrasiyası vardır.

Bundan əlavə, enerji verilişi xətləri quşlar üçün potensial cərəyan vurma təhlükəsi yaradır. Xüsusilə adətən oturmağa üstünlük verən iri gövdəli quşlar üçün.

## TULLANTI

Hazırlıq işləri aparıldığı üçün ilkin mərhələdə tullantıların yaranması nisbətən məhdud olacaq, lakin panellər çatdırıldıqdan və qablaşdırılmaları açıldıqdan sonra əhəmiyyətli dərəcədə artacaq. Panellərin daşınması zamanı əsas tullantı taxta palletlər, karton qablaşdırma və plastik qayıqlardır ki, onların əksəriyyəti təkrar istifadə və/yaxud təkrar emal oluna bilər. Düzgün idarə olunmadıqda, bu tullantılar küləklə sahəyə yayıldıqda və yaxınlıqdakı torpağa və su yollarına düşdükdə problemlər yarada bilər. Onlar həmçinin potensial yanğın təhlükəsi yaradırlar. Ümumilikdə, fotoelektrik stansiyaların yerləşdiyi ərazilərdə tikinti mərhələsində tullantıların idarə olunması üçün ciddi səylər tələb olunur.

Bu təsirləri azaltmaq üçün:

- İşlərə başlamazdan əvvəl Layihənin xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla tikinti mərhələsində Tullantıların İdarə Olunması Planı hazırlanacaq.
- Tikinti işlərinə başlamazdan əvvəl, tikinti tullantılarını qəbul etmək üçün kifayət qədər gücün olmasını təmin etmək üçün tullantıların toplanma qurğuları ilə əlaqələndirmə təmin olunacaq.
- Tullantıların son utilizasiya sahəsinə yığılması lisenziyalı tullantı toplayıcı tərəfindən həyata keçiriləcək. Lisenziyalı tullantı toplayıcı layihə tullantılarının idarə edilməsinə, tullantıların toplanması üzrə podratçı kimi fəaliyyət göstərməsinə və onların ölkə qanunvericiliyinə uyğun olaraq lisenziyası olan səlahiyyətli təkrar emal/bərpə və/yaxud yekun utilizasiya obyektlərinə daşınmasına cavabdeh olacaq.

## DAŞQIN RİSKİ

Daşqın riskinin modelləşdirilməsi həyata keçirilmiş və tikinti və istismar zamanı daşqın riski təsirinin qiymətləndirilməsi ayrıca İqlim Dəyişikliyi Riskinin Qiymətləndirilməsinə daxil edilmişdir.

Təsirlərin azaldılması ilə əlaqədar olaraq:

- İndikativ layihə dizaynında daşqınların təsirinin azaldılması üçün bir sıra zonalar qeyd edilmişdir ki, bu da daşqının təsirini azaltmaq üçün indikativ dizayndır və daha da təkmilləşdiriləcək.
- Yağış drenaj sistemləri 100 ildə 1 təkrarlanma müddəti ilə daşqın səviyyəsində fasiləsiz işləməyi təmin etmək üçün proqnozlaşdırılan ən ekstremal yağışlar zamanı maksimum su axıtmaq gücündə layihələndirilməlidir;
- EPC Podratçısı təfərrüatlı dizayn mərhələsində drenaj şəbəkəsinin layihələndirilməsini və daşqınların təsirini azaltma tədbirlərini müəyyənləşdirəcək;
- Drenaj şəbəkələri daşqınlardan sonra zibildən təmizlənmək üçün yoxlanılmalıdır;
- Təhlükəli materialların və tullantıların daşqınlar zamanı torpağa, səth sularına və qrunt sularına buraxılmasının qarşısını almaq üçün SƏTƏM İdarəetmə Sistemində (HSSE-MS) müəyyən edilmiş təsirlərin azaldılması tədbirlərinə uyğun olaraq saxlanılmalıdır.

## DİGƏR ƏTRAF MÜHİT VƏ SOSIAL TƏSİRLƏR

Digər ətraf mühit və sosial təsirlər bu ölçülü Layihə üçün xarakterikdir və böyük əksəriyyəti tikinti mərhələsində müvəqqəti təsirlərdir (məsələn, tikinti mərhələsində səs-küy və toz əmələ gəlməsi), bu təsirlər SƏTƏM İdarəetmə Sistemində (HSSE-MS) daxil ediləcək ƏMSTQ-nin 2-ci Cildində qeyd olunduğu



kimi, ən yaxşı beynəlxalq təcrübələrə uyğun olaraq aşağıda qəbul edilən təsir azaltma tədbirləri ilə asanlıqla məqbul səviyyəyə qədər azaldılır.

## 6 ƏTRAF MÜHİT VƏ SOSIAL İDARƏETMƏ VƏ MONİTORİNG

Həm tikinti, həm də istismar mərhələlərində ƏMSTQ-nin 2-ci Cildində, həmçinin Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi və kreditorlar tərəfindən müəyyən edilmiş təsirlərin azaldılması və monitorinq tələbləri nəzərə alınacaq.

ƏMSTQ-nin 3-cü Cildində Layihənin tikinti və istismar mərhələləri üçün SƏTƏM İdarəetmə Sisteminin (HSSE-MS) yaradılma konsepsiyası göstərilmişdir. Konsepsiya tikinti və istismar mərhələlərində müəyyən olunan bütün ekoloji və sosial təsirlərin düzgün müəyyən edilməsini və tikinti və istismar mərhələlərində etibarlı SƏTƏM idarəetmə sisteminin işlənilib hazırlanması vasitəsilə idarə olunmasını təmin etmək məqsədilə hazırlanmışdır.

Bundan əlavə, EPC Podratçısı və O&M Şirkəti tərəfindən ətraf mühit və sosial (E&S) təsirlərin azaldılması tədbirlərinin həyata keçirilməsini təmin etmək məqsədilə Layihə Şirkətinin nəzarət edəcəyi ixtisaslaşmış səlahiyyətli Layihə komandaları fəaliyyət göstərəcək.

Tikinti və istismar mərhələlərinin ətraf mühit və sosial idarəetmə məsələlərini tənzimləyən ilkin sənədlər/sistemlər tikinti və əməliyyat risklərinə, təsirlərə və uyğunluq tələblərinə uyğun olaraq SƏTƏM İdarəetmə Sistemi (HSSE-MS) olacaq.

### **MÜSTƏQİL YOXLAMA VƏ MONİTORİNG**

Layihənin Kreditorların tələblərinə uyğun olaraq dövrü müstəqil monitorinqi aparılacaq. Müstəqil yoxlamaların əhatə dairəsinə Layihənin SƏTƏM İdarəetmə Sisteminin tətbiqi və Layihənin uyğunluq öhdəlikləri ilə bağlı sahədə fəaliyyətlərin qiymətləndirilməsi, sənədləşdirilmiş nəzarət və monitorinq tədbirləri daxildir.

## 7 MARAQLI TƏRƏFLƏRİN CƏLB OLUNMASI

Maraqlı tərəflərin cəlb edilməsi həm Layihənin əhatə dairəsinin müəyyən edilməsi mərhələsində (fevral 2024), həm də ƏMSTQ mərhələsində (iyun, iyul və avqust 2024) təmin edilmişdir. Maraqlı tərəflər qruplarına nazirliklər, yerli hakimiyyət orqanları, torpaq istifadəçiləri, yaxınlıqdakı torpaq istifadəçiləri, eləcə də vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları daxildir.

Bundan əlavə, ƏMSTQ prosesinin bir hissəsi olaraq, Layihə haqqında məlumat vermək, Layihə ilə bağlı yaradılmış şikayətlərə baxılma mexanizmini təqdim etmək, hər hansı rəy və ya narahatlıqları dinləmək üçün yerli əhalinin nümayəndələri ilə ictimai məsləhətləşmələr aparılmışdır. Bu məqsədlə görüş 11 iyul 2024-cü il tarixində 25 nəfərin iştirakı ilə keçirilmişdir.

### ƏMSSTQ-NİN AÇIQLANMASI

Kreditorlar tərəfindən müəyyən edilmiş məsləhətləşmə və açıqlama tələblərinə uyğun olaraq, 21, 23-27 sentyabr 2024-cü il tarixləri arasında ərazidə keçirilmiş ƏMSSTQ-nin açıqlanma görüşləri zamanı layihə haqqında məlumatlar maraqlı tərəflərə və təsirə məruz qalmış icmalara təqdim edilmişdir.

Əlaqə prosesində bütün müvafiq tərəflərin bərabər iştirakı təmin edilmişdir. Fokus qrup müzakirələri keçirmək məqsədilə kişilər, qadınlar və həssas qruplarla ayrıca görüşlər təşkil edilmişdir. Həssas qruplarla evlərdə görüşlər təşkil edilmişdir. Tam anlaşmanı təmin etmək üçün bütün görüşlər yerli dildə aparılmışdır.

### ƏMSSTQ-nin yerlərdə açıqlanma görüşlərində iştirak edən maraqlı tərəflər bunlardır:

- Biləsuvar Rayon İcra Hakimiyyəti, müvafiq bələdiyyə sədrləri, ərazi icra nümayəndələri, Sosial-İqtisadi İnkişafın Təhlili və Proqnozlaşdırılması Şöbəsi.
- Xırmandalı kəndinin yerli idarəetmə orqanları və icmaları.
- Əliabad kəndinin yerli idarəetmə orqanları və icmaları.
- Layihə ərazisinin yaxınlığında yerləşən maldarlar.
- Layihənin Təsirinə Məruz Qalan Şəxslər (PAPs).

Qeyri-texniki icmal sənədlərinin kağız nüsxələri Biləsuvar RİH-də, Xırmandalı və Əliabad kəndlərinin icra nümayəndəliklərində təchiz edilmişdir. Bundan əlavə, Salyan RİH Şorsulu, Salyan və Dayıkənd kəndlərinə qeyri-texniki icmal sənədlərinin paylanmasını təsdiqləmişdir.

ƏMSSTQ məlumatlandırma görüşləri zamanı yerli hakimiyyət orqanlarına, icmalara və LTMQİ-lərə 260-dan çox layihə broşürü paylanmışdır.

Maraqlı tərəflərin cəlb edilməsinin ətraflı icmalı və şikayətlərə baxılması mexanizminin tətbiqatları üçün Layihə üzrə Maraqlı Tərəflərlə Əlaqə Planına (SEP) baxın.

## ƏLAVƏ A – LAYİHƏNİN MƏSUL ŞƏXSLƏRİNİN ƏLAQƏ MƏLUMATLARI

ADI	Vəzifəsi	ƏLAQƏ MƏLUMATLARI
Murad Sadıxov	Ölkə Meneceri, "Masdar Azerbaijan"	<a href="mailto:msadikhov@masdar.ae">msadikhov@masdar.ae</a> +994 50 9885837